

ПРО НІМЕЦЬКЕ ПОХОДЖЕННЯ РЕМІСНИЧИХ НАЗВ ŚLOSARZ, ŚLÓSZARZ, ŚLUSARZ, СЛЮСАР, СЛЕСАРЬ У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Предмет даної статті — питання походження ремісничих назв *ślosarz, śłószarz, ślusarz, слюсар, слесарь* у польській, білоруській та українській мовах. На основі писемних пам'яток і діалектних даних визначаються німецькі джерела слов'янських запозичень, вивчається історія цього питання.

Ключові слова: реміснича назва, запозичення, міжмовні контакти, німецькі діалекти.

Проблема германо-слов'янських мовних контактів, і німецьких запозичень зокрема, не нова. Різні аспекти запозичень уже були предметом досліджень мовознавців. Однак метод їх дослідження на основі лише слов'янського матеріалу, загальних даних етимологічних словників, а також літературної німецької мови не є достатньо ефективним. Він дозволяє визначити мову, з якої відбулося поширення лексем, але не їх діалектні основи.

Враховуючи попередній досвід мовознавців, можемо твердити про недостатність розгляду запозичень лише як результату міжмовних контактів. На прикладі ремісничих назв *ślosarz, śłószarz, ślusarz, слюсар, слесарь* пропонуємо розглядати запозичення насамперед як процес. Для цього проаналізуємо результати досліджень з історії німецьких діалектів і дані пам'яток польської, білоруської та української мов.

Дослідники, починаючи від Г. Корбути, виводять п. *ślosarz, śłószarz, ślusarz* «ремісник, що виготовляє замки, ключі та ін.», а через них і укр. *слюсар* з нім. *Schlosser* або, у кращому випадку, подають період запозичення (свн. *slozzer, slozzær*)¹. На безпосередньому запозиченні українського терміна з середньовісньонімецької мови наполягає Р. Смаль-Стоцький: «укр. *slusar (šlusar)* ... з

---

¹ *Korbut G.* Wyrazy niemieckie w języku polskim pod względem językowym i cywilizacyjnym // *Prace Filologiczne.*—Warszawa, 1893.— Т. 4.— С. 487; *Brückner A.* Słownik etymologiczny języka polskiego.— Warszawa, 1993.— С. 532; *Шелудько Д.* Німецькі елементи в українській мові // *Збірник комісії для дослідження історії української мови.*— К., 1931.— Т. 1.— С. 46; *Moszyński L.* Geografia niektórych zapożyczeń niemieckich w staropolszczyźnie.— Poznań, 1954.— С. 75; *Richardt R.* Polnische Lehnwörter im Ukrainischen.— Wiesbaden, 1957.— С. 99; *Frenzel M.* Die Handwerkerbezeichnungen im Westslawischen : Diss.— Berlin, 1969.— С. 15; *Булыка А. М.* Лексичныя запазычанні ў беларускай мове XIV–XVIII ст.— Мінск, 1980.— С. 89; *Karszniewicz-Mazur A.* Zapozyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego we współczesnej polszczyźnie.— Wrocław, 1988.— С. 112; *Eggers E.* Die Phonologie der deutschen Lehnwörter im Altpolnischen bis 1500.— München, 1988.— С. 201; *Symanzik B.* Die alt- und mittelpolnischen Handwerkerbezeichnungen: Onomasiologisch-semasiologische Studien unter Berücksichtigung wissenschaftlicher Aspekte.— Münster ; Hamburg, 1993.— С. 229; *Етимологічний словник української мови.*— К., 2006.— Т. 5.— С. 313.

свн. *slozzaere*)². А. Г. Преображенський джерелом для рос. *слесарь* «ремісник, який працює холодним куванням (замки і т. ін.)» також вважає нім. *Schlosser*, але сумнівається в посередництві польської мови: «Слесарь... Нове запоз. ... з нім. *schlosser* і *schlösser*, власне замочникъ. Навряд чи через п. *śłószarz*»³. Його підтримує М. Фасмер, який також вказує на асиміляцію початкового *s*: «Слесарь... Навряд чи через стп. *śłószarz*, сучасне *ślusarz* з свн. *slozzer*... Скоріше безпосередньо з нвн. *Schlosser* — те саме, з асиміляцією початкового шиплячого на *-s-*»⁴. З ними не погоджується О. М. Булика⁵ та укладачі етимологічного словника української мови⁶, які наполягають на посередництві п. *śłószarz*, *śłószarz*, *ślusarz*.

Таким чином, вихідною формою для всіх перерахованих варіантів назв слюсаря дослідники вважають нім. *Schlosser* чи свн. *slozzer*, *slozzær*.

Разом з тим не можна не відзначити, що спеціальних досліджень про ці терміни не було. У кращому випадку ці форми йшли в переліку інших запозичень, а то й просто в етимологічних словниках. Тому жоден дослідник не заглиблювався в історію цього слова. У зв'язку з цим ми ставимо перед собою завдання: крізь призму зібраних німецьких матеріалів розглянути відповідну ремісничу термінологію у польській, білоруській та українській мовах.

Опрацюючи історичні словники сілезького діалекту натрапляємо на діалектну форму *slosser* із середини XIV ст.: «*Nicolaus Linke, slosser (Liegnitz, 1353)*»⁷, «*Slosser Cunrat mit den slossen (Breslau, бл. 1360)*»⁸, «*Sycz der slosser (Breslau, 1383)*»⁹, «*wegen den Smeden gesellen vnnde Slosser gesellen (Ratibor, 1482)*»¹⁰. Значимо, що це найменування ремісника наявне також у судетських пам'ятках: «*Nic. Slosser (Kolin, 1343)*»¹¹, також у північнобаварському: «*hern Ulreich dem Slosser (Regensburg, 1350)*»¹² і верхньоалеманському говорі: «*Chûnrat slosser (Basel, 1297)*»¹³.

Отже, можна простежити чіткий шлях поширення цього терміна з алеманських через баварські діалекти у судетські говірки та сілезький діалект, а звідти (чи паралельно з обох останніх) у старопольську мову і далі на схід (див. рис. 1).

² *Smal-Stockyj R. Die germanisch-deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache. — Leipzig, 1942. — S. 160–161.*

³ *Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка. — М., 1910–1914. — Т. 2. — С. 321.*

⁴ *Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : 2-е изд., стереотип. — М., 1964–1973. — Т. 3. — С. 670.*

⁵ *Булика А. М. Знач. праця. — С. 89.*

⁶ *Етимологічний словник української мови. — К., 2006. — Т. 5. — С. 313.*

⁷ *Bahlow H. Studien zur ältesten Geschichte der Liegnitzer Familiennamen // Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins für die Stadt und das Fürstentum Liegnitz. — Liegnitz, 1926. — Bd 10. — S. 133.*

⁸ *Bahlow H. Liegnitzer Namenbuch: Familiennamen, gedeutet aus den Quellen des Mittelalters. — Lorch, 1975. — S. 119.*

⁹ *Bahlow H. Mittelhochdeutsches Namenbuch nach schlesischen Quellen: Ein Denkmal des Deutschtums. — Neustadt an der Aisch, 1975. — S. 126.*

¹⁰ *Hyckel G. Die Ratiborer Metallhandwerker: ein Beitrag zur Kulturgeschichte von Ratibor Stadt und Land. — Warendorf; Ems, 1957. — S. 8.*

¹¹ *Schwarz E. Sudetendeutsche Familiennamen aus vorhussitischer Zeit. — Köln [u.a.], 1957. — S. 280.*

¹² *Kohlheim R. Regensburger Beinamen des 12. bis 14. Jahrhunderts: Beinamen aus Beruf und Standesbezeichnungen. — Hamburg, 1990. — S. 120.*

¹³ *Nölle-Hornkamp I. Mittelalterliches Handwerk im Spiegel oberdeutscher Personennamen: eine namenkundliche Untersuchung zu den Handwerkerbezeichnungen als Beinamen im Corpus der altdeutschen Originalurkunden. — Frankfurt am Main [u. a.], 1992. — S. 282.*

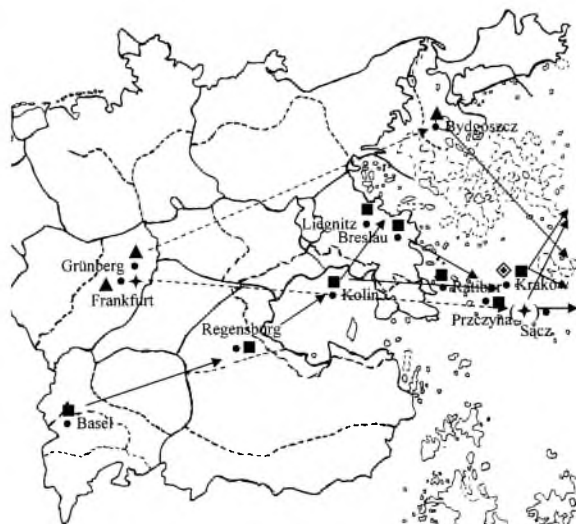

Рис. 1. Схема поширення назв *slosser*, *slusser*, *sles(s)er*, *Sliosarz* (XIV–XVI ст.):

■ *slosser*   ▲ *slusser*   ◆ *sles(s)er*   ◆ *Sliosarz*

Свідчення про інші різновиди *slusser* і *slesser* знаходимо у гессенському діалекті: «...item Hans von Gersbach ein *slußer* knecht... (Frankfurt, 1417–1450)»¹⁴, «*Role Slusser* (Grünberg, 1446)»¹⁵, «*slesser* (Frankfurt, XIV–XV ст.)»¹⁶. Про поширеність форми з кореневою голосною *u* (однак уже з суфіксом *-ler*) може свідчити й запис, що належить до південнобаварського говору: «*Gotschach der slvzzeler von Veltchirchen* (Klagenfurt, 1283)»¹⁷.

Алеманський термін *slosser* «слюсар» з'являється в польській мові в середині XV ст. зі зміною суфікса *-er* на *-ar*: «*Slossar consul* (-) *Sanocens(is)* (Sanok, 1447)» (SSNO¹⁸, V, 2, 367), «*Martinus domum ipsius... resignavit Iacobo slossar* (Przemysł, 1448)» (SSTP, IX, 1, 19), «*Slosar serator* (1463), *Symag, slossar de Trzebicza* (Kraków, 1490)» (там же, IX, 1, 20), «*Teminum... inter nobilem Hedwy(gy)m Vapowska ex una et Slosar piscatorem parte ab altera* (Przemysł або Lwów 1500)» (SSNO, V, 2, 367). В інших випадках німецький суфікс *-er* переходить в *-arz*: «*Famosus Slosarz, civis in Halicz* (Halicz, 1444)», «*Slossarzowi dedimus 2 grossos pro globulis ad pixidas* (Pszczyna, 1469)» (SSNO, V, 2, 367), «*Bowiem każdy Rzemieśnik iednym kstałem kuie... a Slosarz piłuie* (Kraków, 1560)»¹⁹.

Гессенська назва ремісника *slesser* з'являється на початку XVI ст., а *slusser* — в кінці цього ж століття: «*recognovit Slesar* (Śądeckczyzna, 1507), *Wojciechowi Śłóarszarszowi... przerzeczony Śłóarsz* (Śądeckczyzna, 1585)»²⁰, «*slawny Andrzej Slusarz starszy cechu ślusarskiego...* (Bydgoszcz, 1599)»²¹, «*Woyciech Shusarz* (Śądeckczyzna

¹⁴ Bücher K. Die Bevölkerung von Frankfurt am Main im XIV. und XV. Jahrhundert: Social-statistischen Studien.— Tübingen, 1886.— S. 725.

¹⁵ Knauf O. Die Entstehung der Grünberger Familiennamen.— Gießen, 1940.— S. 26.

¹⁶ Bücher K. Die Berufe der Stadt Frankfurt a. M. im Mittelalter.— Leipzig, 1914.— 143 s.

¹⁷ Nölle-Hornkamp I. Op. cit.— S. 282.

¹⁸ Список скорочень див. у кінці статті.

¹⁹ Symanzik B. Die alt- und mittelpolnischen Handwerkerbezeichnungen: Onomasiologisch-semasiologische Studien unter Berücksichtigung wissenschaftlicher Aspekte.— Münster; Hamburg, 1993.— S. 229.

²⁰ Bubak J. Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Śądeckczyzny XV–XVII w. (imiona, nazwiska, przezwiska).— Kraków.— Cz. 2.— S. 220.

²¹ Czaplicka-Niedbalska M. Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II poł. XV w. do I poł. XVIII w.— Bydgoszcz, 1996.— S. 386.

1626)»²², «*Slusarzu A burmistrzowi* (Łódź, 1691), Stanisław *Slesarz* (Łódź, 1734)»²³. Можливо, похідним від гесс. *slusser* є і польська особова назва *S(l)iusarz*: «*Providi Martinus et S(l)iusarz suburbani Bidgostiensis* (Bydgoszcz, 1599)»²⁴.

У старопольських словниках натрапляємо також і на інші діалектні форми: «*Hans slosnar... de Kazimiria (ziemia Krakowska, 1421)*» (SSNO, V, 2, 310), «*Serifex, cleysmytr, slyosarz, serifaber* (Bydgoszcz, 1532)»²⁵, «*Gabrielowi Sliosarzowi od opravowania bębna iak schrob robienia* (Sądcczyzna, 1580), *Petrus Sliosarz* (Kraków, 1586)»²⁶.

У старобілоруській мові також поширений термін *slosser*: «Богданъ Новгороденець, *slocap* и мещанин Могилевски, оповедал (1578)»²⁷. У староукраїнській натомість зафіксоване лише похідне від нього: «Кайнове... сынове... вынашли... кова^нство, *slocя^пство*, злотництво, мала^рство... (1582)» (КСУМ).

Набагато численнішою в обох мовах виступає саме гессенська діалектна форма *slessar*: «ремесники места Полоцького... ковали, *slesapary*, шевци... (Полоцьк, 1509)»²⁸, «...ить кравьцы, шевьцы, рымары, *slesapary*, и иньшыя ремесътники въ месте Виленском... (1547), васько *slesapъ*, тотъ на слесарствѣ, пляцу прутовъ двадцать чотыри (1592) (КГСБМ), и просили насъ вряду... мечъники, *slesapary*, ковали и котельники (Вітебськ або Могильов, 1615)»²⁹; «...через улицу, домокъ мѣщенина Курила *slesapara*... (Луцьк, 1566), ...Ивань Трохимипшин братъ жаловал и оповедал на Евхима *slesapara* о збите и зранене... (Бориспіль, 1615)» (КСУМ). Про характер діяльності ремісника можна дізнатися з такого свідчення: «*slesapary*, што три ключи до каменицы... направиль (Вітебськ або Могильов, 1689)»³⁰.

У староукраїнських пам'ятках зустрічаємо також ще й друге гессенське діалектне найменування ремісника — *слусар*: «...пан Иван Кевлич оповедал и соленитеръ се протестовал противко ... Васку ковалю сотнику Козьловскому... *слусару*... (Житомир, 1650)» (КСУМ) (див. рис. 2).

Імовірно, що староукраїнська назва діяча *слусар(ь)*, *слусарь* виникла за посередництвом польського *S(l)iusarz* від гессенського *slusser* чи безпосередньо від останнього: «...Савка *Слусар* с трема сыны и з дочкою (1561), который потомъ *слусарь* прочъ отъ него отишоль (Володимир, 1625)» (КСУМ) та ін. Відомості про те, які речі виробляв цей ремісник, можна почерпнути з таких записів: «За колодку далє^м ...*слусарови* што приби^т га^нтабы и завесы граше^с... (Львів, 1594–1595), *Слусареви* до о^лмари^с за замъки и за завѣсы... О^т о^тливане бляхъ зъ оловѣ на поправу звонници... О^т поправѣ зво^нници... (Львів, 1607), ...до стрыхѣ за дверѣ дали... *слусареви*... О^т шко^лных^б ѡболо^п що направили... (Львів, 1607)», «стасєви *слусарѣ* ѡ прутѣ^б тро^х з га^чками до ца^рски^х вра^т и иныхъ дво^х, и о^т клме^п на^л же^ртовнико^м, и за гвоздѣ гро^ш 28 (Львів, 1631), ...за ро^зные дроба^зки ... *слусарѣ* зо^л 1 (Львів, 1633), ...заплатилє^м *слусарѣ* за рамы многокра^т направованые до друка^рнѣ и о^л ро^зны^х дроба^зковъ що направлѣ^н fr. 3 (Львів, 1636)» (КСУМ).

²² Bubak J. Op. cit.— Cz. 2.— S. 224.

²³ Mączyński J. Nazwiska Łodzian (XV–XIV wiek).— Łódź, 1970.— S. 200.

²⁴ Ibid.

²⁵ Symanzik B. Op. cit.— S. 123.

²⁶ Rudnicka-Fira E. Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku: Proces kształtowania się nazwiska.— Katowice, 2004.— S. 417.

²⁷ Булыка А. М. Даўня запазычанні беларускай мовы.— Мінск, 1972.— С. 301.

²⁸ Гарбачык М. Р. Назвы асоб па рамяству і прафесіі ў беларускай мове.— Мінск, 1992.— С. 96.

²⁹ Там же.— С. 141.

³⁰ Там же.— С. 138.

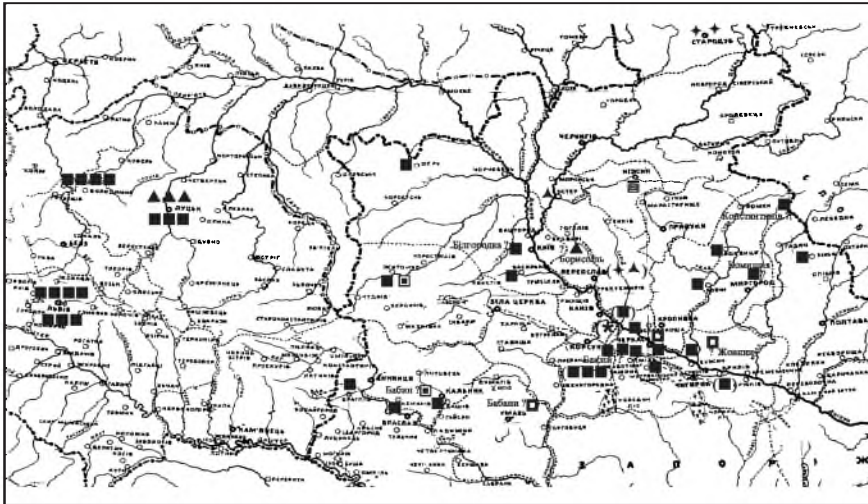

Рис. 2. Схема поширення назв слюсаря (1561–1705):

■ слюсар(ъ)	□ Слюсаренко	▣ слусар	▤ слюзарь
♦ слѣсар	▲ Слѣсаренко	* Слисар	▲ слесар
( ) локалізація умовна			

Іншою поширеною в обох східнослов'янських мовах формою назви слюсаря є *слѣсарь*, перше датування якої визначає такий запис: «тые вси мають быти права Майтборского послушни, потомуж и ремеслники мѣста Полоцкого, золотари, кушнеры... рымары... *слѣсары*... (1510)» (КГСБМ; КТ), «Людей ремесленныхъ, золотаровъ, кравцовъ, *слѣсаровъ*... кушнеровъ и иныхъ всякихъ ремесленниковъ... (1597)» (КГСБМ), «Миско *Слѣсарь* (Переяславщина, 1649)» (РВЗ, 318), «Право mezi Захарыемъ и Ілѣничапи *слѣсарам*, одворъ отчистый (Стародуб, 1693), ...у Грицка *слѣсара* нехворощанского (Полтава, 1705)» (КТ) та ін.

Наступний варіант назви цього ремісника зафіксовано в українській антропонімії — *Слисар*, що, можливо, виник від попередньої форми: «Іванъ *Слисар* (Черкащина, 1649)» (РВЗ, 66).

Ще інший різновид найменування ремісника *слиосарь*, відповідник до якого є в польській мові, зустрічаємо у білоруських пам'ятках: «...особливе Мартину, *слиосару*, за две штуки, взглядомъ работы лепшой, но зол. десять (Могильов, 1698)» (КГСБМ).

Як уже зазначалося³¹, вимова початкової свн. *s* перед приголосними коливалась між [s] і [š]. Так, є свідчення про новий звук у назві вулиці міста Бреслау середини XVI ст.: «unter den *schlossern* (Breslau, 1552)»³².

Поступовий перехід в [š] у німецьких діалектах знаходить відображення й у вимові цієї запозиченої ремісничої назви.

На проміжному етапі польські пам'ятки фіксують появу *ś*, що утверджується в літературній мові: «W tem mieście jest rzemieśnikiw in summa 150 ...gumarz 1, *śłosarz* 1 (Pomorze, 1565)»³³, «*Ślusarz* (Cieszyn, 1635)»³⁴. В інших випадках зафіксована вже інша приголосна і не лише на початку слова: «A iesliby był kthóry kraj

³¹ Пуц Т. Б. Походження української назви виробника возу // Українська мова.— 2006.— № 1.— С. 57–70.

³² *Markgraf H.* Die Straßen Breslaus nach ihrer Geschichte und ihren Namen.— Breslau, 1896.— S. 183.

³³ *Symanzik B.* Op. cit.— S. 200.

³⁴ *Milerski Wl.* Nazwiska Cieszyńskie.— Warszawa, 1996.— S. 305.

nie równy v tego zlobku tedy to może *Szlosarz* spiłować (Kraków, 1573)»³⁵, «*Johannes Slosarz* (Sądeczczyzna, 1498), *szluszarzowi* za zbroie (Sądeczczyzna, 1598)»³⁶.

Також натрапляємо на цікавий запис, у якому німецький варіант найменування ремісника починається вже на [š], а в польському ще [s]: «*Claustrarius eyn schlosser. Slosarz* (Kraków, 1528)»³⁷.

На нашу думку, український варіант *слюзарь* утворений від свн. чи снн. *sluser, можливо, також франкського походження: «Столярь, *слюзарь* и злотникъ... до друкарнѣ потреба, такъ нового зъробить, яко и старые рѣчы поправитъ повинни... (Чернігів, 1679)» (КТ). Адже, як відомо, перед голосною свн. s вимовлялось як [ž]³⁸.

Отже, в результаті опрацювання даних германістики і славістики можемо зробити висновок про алеманське походження ремісничих назв п. *ślosarz*, (slos(s)ar(z)), бр. *slocap*, та гессенське для п. *Slesar*, *ślósarz*, *Sl(i)usarz*, бр. *slесарь*), укр. *слесар*. Припускаємо, що українське найменування ремісника *слюзарь*, *слюсар* походить від п. *Sl(i)usarz*, що постало з гессенського *slusser* або утворене безпосередньо від останнього.

Разом з тим у пам'ятках слов'янських мов знаходимо свідчення про інші діалектні форми назви ремісника: п. *slosnar*, *slyosarz*, *Slios(s)arz*, бр. *slіосар*, бр., укр. *слѣсарь*, укр. *Слсар*.

Фонетичні зміни, що відбулися з свн. s, торкнулися й запозичених ремісничих назв у польській мові. Варіанти вимови свн. s як [s] словники польської мови фіксують із середини XIV ст., [ś] та [š] — з другої половини XVI ст.

Таким чином, слов'янські мови виступають свідками історії німецької мови не лише на лексичному, а й на фонетичному рівні.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- КГСБМ — Картотэка гістарычнага слоўніка беларускай мовы / Зберігається в інституті мовознавства ім. Я. Коласа в Мінську.
- КСУМ — Картотека словника української мови XV — першої пол. XVI ст. / Зберігається в інституті українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові.
- КТ — Картотека історичного словника українського языка / Зберігається в інституті українознавства ім. І. Крип'якевича у Львові.
- PBЗ — Реєстр Війська Запорозького 1649 року.— К., 1995.— 592 с.
- SSNO — Słownik staropolskich nazw osobowych.— Wrocław ; Kraków ; Warszawa, 1965–1985.— Т. 1–7.
- SSTP — Słownik staropolski.— Wrocław ; Kraków ; Warszawa, 1958–1993.— Т. 1–10.

(Дрогобич)

Т. В. PYTS

ABOUT THE GERMAN ORIGIN OF THE HANDICRAFT NAMES ŚLOSARZ, ŚLÓSARZ, ŚLUSARZ, СЛЮСАР, СЛЕСАРЬ IN THE SLAVIC LANGUAGES

The present paper focuses on the question of origin of the handicraft names *ślosarz*, *ślósarz*, *ślusarz*, *слюсар*, *слесарь* in the Polish, Byelorussian and Ukrainian languages. German sources of Slavic loanwords are studied on the basis of written recollection and dialectical facts, the history of the question under analysis is studied.

Key words: handicraft name, loan word, interlingual contacts, German dialects.

³⁵ *Symanzik B.* Op. cit.— S. 229.

³⁶ *Bubak J.* Op. cit.— Cz. 2.— S. 220.

³⁷ *Symanzik B.* Op. cit.— S. 218.

³⁸ *Paul H.* *Mittelhochdeutsche Grammatik* / 24. Aufl. überarb. von Peter Wiehl u. Siegfried Grosse.— Tübingen, 1998.— S. 162.